

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Факультет соціології

Кафедра соціальних структур та соціальних відносин

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

СОЦІОЛОГІЯ ЕТНІЧНИХ ТА МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

для студентів

галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальність 054 «Соціологія»
освітній рівень бакалавр
освітня програма «Соціологія»
вид дисципліни вибіркова

Форма навчання денна
Навчальний рік 20__/20__
Семестр 6
Кількість кредитів ECTS 4
Мова викладання, навчання та оцінювання українська
Форма заключного контролю залік

Викладачі: _____

Пролонговано: на 20__/20__ н.р. _____ (статус ППС) «__» 20__ р.

на 20__/20__ н.р. _____ (статус ППС) «__» 20__ р.

КИЇВ – 2024

Розробники¹:

Анна ТАЦЕНКО, к.соц.н., доцентка кафедри соціальних структур та соціальних відносин
Ольга ФЕДОРЕНКО, к.соц.н., асистентка кафедри соціальних структур та соціальних відносин

ЗАТВЕРДЖЕНО

Зав. кафедри соціальних структур та соціальних відносин

Олег МАЗУРИК

Протокол № 2 від «29» 08 2024 р.

Схвалено науково-методичною комісією факультету соціології

Протокол № 7 від «31» серпня 2024 року

Голова науково-методичної комісії Тетяна ЧЕРВІНСЬКА

¹ Авторки висловлюють вдячність д.соц.н. Андрію МЕЛЬНИКОВУ, доценту кафедри соціальних структур та соціальних відносин у 2022 р., за розробку опорної версії програми даної дисципліни.

1. Мета дисципліни – сформувати фахові знання про основні теорії та концепції та про соціальні процеси, що пов'язані з етнічною приналежністю та міграцією, і, відповідно, стосуються різних етнічних груп, ідентичності, культурної інтеграції тощо, та сприяти глибшому розумінню толерантності до культурних відмінностей.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни:

1. *Знати* засади історії, теорії та методології соціології.
2. *Вміти* використовувати джерела емпіричної інформації, розуміти сутність і значення соціальних індикаторів.

3. *Володіти елементарними навичками* групової роботи та публічної дискусії.

3. Анотація навчальної дисципліни. Дана дисципліна надає студентам знання щодо етнічних відносин, зокрема, про етноцентризм, культурний плюралізм і мультикультуралізм, а також причини, форми і наслідки міграційних процесів у сучасному світі. У процесі навчання передбачено до розгляду виклики, що виникають у міжетнічних взаєминах, взаємодію між корінними населеннями та мігрантами. Дисципліна включає вивчення реальних прикладів, що допомагають зрозуміти практичне застосування теорій та концепцій щодо етнічної приналежності та міграції, а також огляд методів соціологічного дослідження, що застосовують для вивчення етнічних та міграційних процесів. У результаті роботи на заняттях студенти отримують навички аналізу та вирішення проблем, пов'язаних із етнічною та міграційною динамікою, соціальною адаптацією, інклюзією та дискримінацією.

4. Завдання (навчальні цілі):

- надання і закріплення концептуального пояснення сутності і типів етнічних та міграційних процесів;
- вироблення навичок застосування теорій і концепцій щодо етнічних та міграційних процесів для пояснення змін унаслідок суспільних трансформацій;
- вивчення і застосування засад теоретичної інтерпретації та емпіричної операціоналізації етнічних та міграційних процесів, змісту практичних досліджень даних процесів у сучасних суспільствах;
- вироблення навичок визначення тенденцій соціокультурних змін, пов'язаних із етнічними та міграційними процесами у сучасному українському суспільстві.

Завдання дисципліни спрямовані на формування наступних компетентностей:

- СК06. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формувати аргументовані висновки та рекомендації;
- СК16. Здатність аналізувати прояви соціокультурного розмаїття суспільства, причини і наслідки соціальних проблем, соціологічно обґрунтовувати способи їх регулювання.

5. Результати навчання за дисципліною:

Код	Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)	Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
	Результат навчання			
1.1	Знати зміст основних понять і категорій щодо етнічних та міграційних процесів	Лекції, практичні, завдання для самостійної роботи	Групово та індивідуальна робота, контрольна робота, індивідуальне дослідне завдання	10
2.1	Здійснювати інтерпретацію етнічних та міграційних процесів на засадах сучасних теорій та концепцій	Лекції, практичні, завдання для самостійної роботи	Групово та індивідуальна робота, контрольна робота, індивідуальне дослідне завдання	10
2.2	Вміти виявляти та аналізувати тенденції соціокультурних змін під впливом етнічних та міграційних процесів	Лекції, практичні, завдання для самостійної роботи	Групово та індивідуальна робота, контрольна робота	20

2.3	Критично оцінювати та інтерпретувати результати порівняльних досліджень тенденцій розвитку етнічних та міграційних процесів в українському суспільстві	Лекції, практичні, завдання для самостійної роботи	Групово та індивідуальна робота, контрольна робота	20
3.1	Удосконалення навичок комунікації та виступу перед масовою аудиторією	Практичні, завдання для самостійної роботи	Групово та індивідуальна робота	10
3.2.	Презентація дослідницького проєкту	Лекції, практичні, завдання для самостійної роботи	Групово та індивідуальна робота, індивідуальне дослідне завдання	30

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Програмні результати навчання (назва)	Результати навчання дисципліни (код)					
	1.1	2.1	2.2	2.3	3.1	3.2
ПРН03. Застосовувати положення соціологічних теорій та концепцій до дослідження соціальних змін в Україні та світі	+	+		+		+
ПРН20. Володіти навичками соціологічного аналізу соціальних проблем та соціологічного обґрунтування рішень їхнього регулювання	+	+	+		+	

7. Схема формування оцінки.

7.1. Форми оцінювання студентів:

- семестрове оцінювання:

1. Групово та індивідуальна робота на практичних заняттях: РН1.1, РН2.1, РН2.2, РН2.3, РН3.1, РН3.2 – макс. 70 балів / мін. 42 бали.
2. Контрольна робота: РН1.1, РН2.1, РН2.2, РН2.3 – макс. 10 балів / мін. 6 балів.
3. Індивідуальне дослідне завдання: РН1.1, РН2.1, РН3.2 – макс. 20 балів / мін. 12 балів.

- підсумкове оцінювання: залік. Для студентів, які набрали кількість балів, сумарно меншу за критично-розрахунковий мінімум – 60 балів, – для отримання заліку обов'язковим є виконання додаткових індивідуальних завдань для відпрацювання пропущених занять.

7.2 Організація оцінювання:

1. Групово та індивідуальна робота оцінюється по факту проведення практичних занять, бали накопичуються протягом семестру.
2. Контрольна робота виконується після вивчення тем 1-5.
3. Індивідуальне дослідне завдання виконується після вивчення тем 6-10 і презентується на останніх практичних заняттях.

7.3 Шкала відповідності оцінок

Зараховано / Passed	60-100
Не зараховано / Fail	0-59

8. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план лекцій та практичних занять

№ теми	Назва теми	Кількість годин		
		Лекції	Практичні	Самостійна робота
1. Соціологічне дослідження етнічних процесів				
1.	Засади етносоціології	2	2	4
2.	Теорії та концепції етнічності	2	2	4
3.	Методологічні підходи та методи вивчення етнічності та етнічних процесів	2	2	4
4.	Міжетнічні відносини та конфлікти	4	4	8
5.	Етнічні і національні характеристики українського суспільства	4	4	8
Контрольна робота			2	
2. Соціологічне дослідження міграційних процесів				
6.	Засади соціології міграції	2	2	4
7.	Закони міграційних процесів	2	2	4
8.	Причини міграції та інтеграція мігрантів	4	2	6
9.	Міграція та зміна етнічної структури суспільства	4	2	6
10.	Міжнародні та вітчизняні емпіричні розвідки щодо міграції та мігрантів	4	2	6
Презентація індивідуального дослідного завдання			4	6
УСЬОГО		30	30	60

Загальний обсяг 120 год. в тому числі:

Лекції – 30 год.

Практичні заняття – 30 год.

Самостійна робота - 60 год.

9. Рекомендовані джерела:

Основні:

1. Аза, Л. 2010. Етнічні субкультури: механізми відтворення. *Субкультурна варіативність українського соціуму*. К.: ІС НАНУ. С. 127-145.
2. Аза, Л. 2012. Конституювання етнічності у словесному контексті. *Смислова морфологія соціуму*. К.: ІС НАНУ. С. 151-173.
3. Аза, Л. 2017. Парадигмальність інтерпретації феномену етнічності. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*, 1, 26-32.
4. Проценко О. О. «Внутрішньо переміщені особи» як категорія теоретизування та соціальної практики. *Науково-теоретичний альманах «Грані»*, 2018. Т. 21. № 4. С. 47-55.
5. Ровенчак О. *Соціологія міграції: міжнародні аспекти: навчальний посібник* / О. Ровенчак. — Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. — 208 с.
6. Ташченко А. Ю. Дослідження, доступні кожному: міграція і війна з точки зору працівника, що не мігрує. *Ukrainian universities amidst new realities: the conservation of scientific and human resources: scientific monograph*. Riga, Latvia, 2024. С. 349-399. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-434-4-17>

Додаткові:

1. Аза, Л. 2007. Етносоціологія: сучасний контекст. *Соціологічна теорія: традиція та сучасність*. К.: ІС НАНУ. С. 203-227.
2. Аза, Л. 2014. Медійна репрезентація етнічності. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*, 1, 6-14.

3. Арбснїна, В. 2007. *Етносоціологія. Підручник*. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна. URL: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/198765/mod_folder/content/0/%D0%90%D1%80%D0%B1%D1%94%D0%BD%D1%96%D0%BD%D0%B0%20-%20%D0%95%D1%82%D0%BD%D0%BE%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F%20-%202007.pdf?forcedownload=1
4. Бондар Т. В., Ганюков О. А. Зовнішня міграція українців до та після повномасштабної агресії (порівняльний аналіз). *Український соціум*. 2023. № 1. С. 32-53. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001404375>
5. Іванкова-Штецюк, О. 2012. *Церква у просторі міграцій: етнокультурні ресурси та соціоінтегративний потенціал релігійних спільнот українців*. Львів: Артос. С. 13-30.
6. Прибиткова І. М. Пострадянський міграційний перехід в Україні: до історії міграційних практик. *Український соціологічний журнал*. 2017. С. 87-90
7. Проценко О. О. Образ внутрішньо переміщених осіб в медійному дискурсі: критичний дискурс-аналіз повідомлень ЗМІ. *Вісник Одеського національного університету. Соціологія і політичні науки*, 2018. Т. 23. Вип. 1 (30). С. 122-130.
8. Ровенчак, О., Володько, В. 2015. *Міжнародна міграція: теорія та практика*. Львів: ЛНУ ім. І. Франка. С. 15-112.
9. *Структурні виміри сучасного суспільства: Навчальний посібник* / За ред. С. Макеєва. К.: ІС НАНУ, 2006. С. 292-316.
10. International Organization for Migration. URL: <https://www.iom.int/>
11. Malešević, S. 2004. *The Sociology of Ethnicity*. London: Sage. Pp. 160-185.
12. MAPA. Digital Atlas of Ukraine. URL: <https://gis.huri.harvard.edu/>
13. The UN Refugee Agency (UNHCR). URL: <https://www.unhcr.org/ua/>
14. Tiryakian, E. 2004. New Comparative Perspectives on Ethnicity and Ethnic Conflicts. *International Journal of Comparative Sociology*, 45, 147-159.
15. Tiryakian, E. 2006. For the Nation... but Which One? *Worlds in Sociology*. Sofia: St. Kliment Ohridski University Press. Pp. 431-442.
16. Tiryakian, E. 2007. When is the Nation no Longer? *Nationalism in a Global*. N.Y.: Routledge. Pp. 55-74.
17. Yuzva L. L., Tashchenko A. Iu. (2021) Both a hot topic and a hot button: migrants, security, economy and cultural identity via Ukrainian top media. *Visnyk of The Lviv University. Series Sociology*, vol. 15, pp. 162-182.
18. Yuzva, L., Tashchenko, A. 'Who contributes more?' How Ukrainian media construed migrants' life strategies vs. what the Ukrainian public wanted to know. *Humanit Soc Sci Commun* 8, 289 (2021). URL: <https://doi.org/10.1057/s41599-021-00978-5>